

Єремєєва І.А.

Проблеми миротворчості ООН в умовах трансформації міжнародних безпекових інститутів

УДК 327.7

Єремєєва І.А.,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри політології,
соціології та гуманітарних наук
Дніпропетровського університету
імені Альфреда Нобеля

У статті проаналізовані концептуальні, правові та практичні аспекти миротворчої діяльності ООН. Здійснено типологізацію та порівняльний аналіз миротворчих місії ООН. Визначені проблеми діяльності ООН з підтримання міжнародного порядку та безпеки на сучасному етапі.

Ключові слова: ООН, миротворчість, превентивна дипломатія, гуманітарна інтервенція, конфлікт.

В статье проанализированы концептуальные, правовые и практические аспекты миротворческой деятельности ООН. Осуществлены типологизация и сравнительный анализ миротворческих миссий

ООН. Определены проблемы деятельности ООН по поддержанию международного мира и порядка на современном этапе.

Ключевые слова: ООН, миротворчество, превентивная дипломатия, гуманитарная интервенция, конфликт.

The article analyzes conceptual, legal and practical aspects of UN peacekeeping based on the documents of the Preventive diplomacy. The article contains typology and comparative analysis of UN peacekeeping missions. Problems of UN peacekeeping at present stage have been identified.

Key words: UN, peacekeeping, preventive diplomacy, humanitarian intervention, conflict.

«Гібридна війна» Російської Федерації проти України, що супроводжувалася анексією Криму та дестабілізацією ситуації на Донбасі, стала серйозним випробовуванням для сучасної системи міжнародних відносин і підтвердила неспроможність тих міжнародних безпекових інститутів, що існують, впоратися з глобальними викликами та загрозами. Зростання числа внутрішніх та зовнішніх конфліктів та збільшення їх впливу на світову систему, різноманітність міжнародних акторів ускладнили процес врегулювання та попередження конфліктів та збільшили кількість його учасників. Міжнародні організації, регіональні інтеграційні об'єднання та держави об'єднують свої зусилля для боротьби з причинами та наслідками конфліктів. Однак різноманітність мандатів, національні інтереси та протиріччя щодо методів попередження конфліктів обмежують можливості ефективно багатосторонньої діяльності.

Серед міжнародних акторів ООН – єдина організація, яка наділена повною правосуб'єктністю щодо комплексу заходів із попередження та подолання конфліктів у світі. Миротворча діяльність ООН має певні переваги перед іншими організаціями: легітимність, принцип перерозподілу відповідальності, можливості залучення додаткового потенціалу розгортання та забезпечення миротворчих контингентів за рахунок країн-членів ООН та об'єднання їх зусиль із зусиллями цивільних миротворців з метою реалізації комплексних мандатів.

Результативність сучасних міжнародних інститутів щодо вирішення глобальних та регіональних конфліктів, зокрема потенціал механізмів миротворчості ООН, є об'єктом ґрунтовних досліджень спеціалістів з міжнародних відносин. Проблема формування напрямів та можливостей ефективного використання інструментів миротворчості ООН присвячені роботи зарубіжних та

українських дослідників Р. Фолка [4], Ф. Тенера [6], Н.В. Гаврилової, Г.Р. Кухалейшвілі [7], Н.О. Горб [9], Л.В. Комарова [10], С.І. Мельника [12], О.В. Мещерякової [13], С.В. Стасюк [15].

Аналіз наукових публікацій дає змогу говорити про необхідність комплексного, узагальнюючого дослідження теоретичних, правових та практичних аспектів миротворчості ООН. Метою статті є аналіз еволюції миротворчих концепцій в межах ООН та висвітлення причин та наслідків проблем сучасної миротворчості ООН.

Доктринальною основою миротворчості ООН є концепції превентивної дипломатії та гуманітарної інтервенції. Концепція превентивної дипломатії отримала свій розвиток у період 50-х – початку 60-х рр. ХХ ст., який характеризується жорсткою конкуренцією антагоністичних суспільних систем, що визначалася політикою двох наддержав: СРСР та США. У 1960 р. Генеральний секретар ООН Даґ Гаммаршельд (1953–1961 рр.) констатував послаблення дієвості традиційних механізмів врегулювання міжнародних конфліктів в умовах загострення протиріч біполярного світу і висунув ідею щодо застосування методів превентивної дипломатії як нового інструменту забезпечення колективної безпеки. Під превентивною дипломатією Д. Гаммаршельд розумів дії, спрямовані на недопущення переносу локальних конфліктів в глобальне протистояння двох військово-політичних блоків завдяки проведенню «операцій з підтримання миру» під егідою ООН в конфліктогенних зонах третіх держав для спостереження, припинення вогню, початку переговорів [11].

На початку 90-х рр. ХХ ст. система міжнародної безпеки з великими труднощами реагувала на зростання регіональних конфліктів у світі та їх переростання у збройні протистояння. Для оперативного реагування ООН вимушена була збільшувати контингент миротворчих сил, але фінансове

та організаційне забезпечення миротворчого контингенту ООН зазнавало значних проблем. В таких умовах виникла критична необхідність пошуку шляхів і засобів врегулювання та розв'язання конфліктів, що привело до відновлення в межах ООН пріоритетності концепції превентивної дипломатії, яка, за визначенням замісника Генерального секретаря ООН з політичних питань Лінн Паско, стала «рентабельним варіантом з урегулювання кризи» [14].

Розвиваючи ідею превентивної дипломатії в умовах зростання регіональних конфліктів початку 90-х рр. XX ст., Генеральний секретар ООН Бутрос Галі (1992–1996 рр.) присвячує цій проблематиці доповідь «Порядок денний для світу», що має значення концептуального документа і висвітлює питання, пов'язані з розширенням можливостей ООН з підтримання міжнародного миру та безпеки. Б. Галі наголошував на зв'язку превентивної дипломатії з дипломатичними методами, що застосовуються на ранніх стадіях конфлікту з метою «попередження виникнення розбіжностей між сторонами, недопущення переростання розбіжностей, що існують, в конфлікти та обмеження масштабів конфліктів після їх виникнення» [1]. Остання дія відкриває можливості підходу, що теоретично обґрунтовує пряме стороннє втручання, яке здійснюється з метою обмеження ескалації конфлікту шляхом використання мирних засобів, або, за необхідності, засобами примусу.

Б. Галі визначає завдання превентивної дипломатії: застосування миротворчих зусиль щодо вирішення причин конфлікту; сприяння виконанню угод про перемир'я; сприяння встановленню миру між ворогуючими націями; застосування заходів щодо глибинних причин конфліктів, а саме: економічної безвиході, соціальної несправедливості, політичних утисків [1]. Б. Галі актуалізує поняття миротворчості як дій, спрямованих на заохочення конфліктуючих сторін до примирення за допомогою засобів, що передбачені Главою VI «Мирне розв'язання спорів» Статуту ООН [16, с. 25–27].

Підтримання миру Б. Галі визначає як забезпечення присутності ООН в конкретному регіоні, що здійснюється за згодою усіх зацікавлених осіб та пов'язане з розгортанням воєнного або поліцейського контингенту ООН, із можливим застосуванням цивільного персоналу [1]. Таким чином, окресливши завдання, що стоять перед ООН зі зміцнення миру та безпеки, Б. Галі визначив необхідний для реалізації цих завдань інструментарій.

В подальшому концепція превентивної дипломатії була доповнена Генеральним секретарем ООН Кофі Аннаном (1997–2006 рр.), який зазначив необхідність застосування превентивної дипломатії з метою подолання економічної та соціальної нестабільності в різних державах, ліквідації конфліктів в латентній фазі, додав до елементів пре-

вентивної дипломатії ядерне роззброєння, гуманітарну допомогу [11].

Виходячи із вищесказаного, робимо висновок, що термін «превентивна дипломатія» має дещо інше навантаження, ніж поняття «дипломатія». Якщо дипломатія включає перемовини, підготовку та підписання міжнародних договорів, участь в міжнародних організаціях, то превентивна дипломатія охоплює як ці, так і інші напрями, а саме: заходи зі зміцнення взаємної довіри міжнародних акторів, попередження, засноване на зборі інформації та встановленні фактів, превентивне розгортання, створення демілітаризованих зон, зв'язок з миротворчістю.

Завдання превентивної дипломатії, як і загальні задачі ООН щодо підтримання міжнародного миру та безпеки, здебільшого здійснюються в межах миротворчих місій. Миротворча місія (peacekeeping missions) є одним із інструментів міжнародних відносин, діяльність якого спрямована на підтримання/досягнення миру шляхом легітимного застосування міжнародного миротворчого контингенту на території країни з військовим конфліктом. Традиційно метою миротворчої місії є подолання гуманітарної катастрофи, підтримання миру та безпеки в конфліктогенному регіоні. В умовах зростання локальних та міжнародних конфліктів у сучасному світовому просторі, в яких задіяні країни з нестабільною політичною системою та нерозвиненими державними інститутами, відбувається суттєве розширення завдань миротворчих місій, які доповнюються заходами, спрямованими на забезпечення ефективного функціонування структур державного управління в таких країнах.

ООН за історію свого існування була залучена до 69 миротворчих місій. Перша миротворча місія ООН розпочалася 1948 р. під час ізраїльсько-арабського конфлікту та отримала назву Організації Об'єднаних Націй зі спостереження за виконанням умов перемир'я (ОСВУП). На 2015 р. розгорнуто 18 миротворчих місій ООН, керівництво яких здійснює Департамент операцій з підтримання миру. Правовий статус миротворчих місій ООН визначається Статутом ООН, що покладає відповідальність за підтримання миру та міжнародної безпеки на Раду Безпеки.

Різноманітність форм впливу міжнародного співтовариства на розв'язання конфліктів, специфіка воєнно-політичних дій та склад сил, що застосовуються у миротворчих місіях є критеріями їх типологізації, відповідно до якої розрізняють операції з підтримання миру, операції з примушення до миру та операції з відбудови миру.

Операції з підтримання миру (peacekeeping) забезпечують дотримання режиму припинення вогню після підписання угоди про перемир'я за допомогою методів мирного урегулювання спорів та здійснюються відповідно до Глави VI Статуту

ООН [16, с. 25–27]. Операції з підтримання миру, які здійснюються без використання військових сил, реалізуються на підставі статті 11, статті 24 та статті 29 Статуту ООН та можуть проводитися на стадії, коли не встановлена загроза міжнародному миру та безпеці, а тільки з'ясовуються перспективи виникнення або ескалації цієї загрози. До подібних операцій часто належать місії військових спостерігачів. Операції з підтримання миру із використанням військової сили засновуються за статтею 39 та статтею 42 Статуту ООН. До складу таких миротворчих сил зазвичай входить легкоозброєний військовий контингент держав, що дали згоду на участь в операції. Головною ознакою операцій ООН із підтримання миру є принцип незастосування сили й використання зброї тільки з метою самооборони. Операції "peacekeeping" належать до превентивних заходів міжнародного права, реалізація яких покликана запобігти ще більшому прояву насильства [15].

Через обмеженість у своїх можливостях операції з підтримання миру виявляють себе недостатньо ефективними при спробах припинити локальні війни. Однак деякі подібні операції дали змогу локалізувати конфлікт та створити умови для його врегулювання та вирішення мирними дипломатичними засобами. Це відноситься до операцій, що проводилися під егідою ООН на Близькому Сході, в штаті Джаму і Кашмір, на Кипрі, в Афганістані, Анголі та інших регіонах.

Операції з примушення до миру (peace enforcement operations) здійснюються за умов реальної загрози миру та безпеці та передбачають залучення міжнародних збройних сил, яким надається дозвіл застосовувати воєнну техніку не тільки задля самооборони, але і за прямим призначенням: знищення воєнних об'єктів, збройних угруповань. Операції з примушення до миру потребують санкції Ради Безпеки ООН та застосовуються для відновлення миру та безпеки в ситуаціях, коли через загрозу миру Рада Безпеки приймає рішення щодо активних дій.

Поняття підтримання миру та примушення до миру мають принципові відмінності як за своєю суттю, так і за масштабами втілення. Головна відмінність операцій з примушення до миру від операцій з підтримання миру полягає у відсутності або наявності згоди сторін, що конфліктують, однак подібна відмінність є результатом практичної реалізації миротворчої діяльності ООН. Операції з підтримання миру здійснюються за згодою та сприяння сторін, що конфліктують, як результат формальної угоди щодо припинення вогню. Тому вони потребують легкоозброєних сил, повноваження яких обмежуються контролем над дотриманням перемир'я, але не примушенням сторін до припинення насильства або здачі території, що захоплена силою. Як частина мирного процесу

підтримання миру є перехідною стадією до безпосереднього дипломатичного процесу та встановлення тривалого миру.

Операції з примушення до миру, відповідно до Глави VII Статуту ООН [16, с. 28–33], передбачають рішення щодо застосування політичних, економічних або воєнних санкцій з метою змусити агресора припинити дії, що погрожують міжнародному миру та безпеці. Воєнний примус є крайнім заходом, передбаченим для використання міжнародним співтовариством. Застосування сили проти агресора передбачає використання збройних сил, здатних вести ефективні бойові дії. Тобто миротворчі сили ООН мають перевершувати сили агресора. Примушення до миру доцільно застосувати як частину комплексу економічних, дипломатичних та політичних зусиль з подолання конфлікту.

Кінцевою метою дій з примушення до миру повинно бути відновлення миру та встановлення «статусу проти війни». Операції з відбудови миру (post-conflict peace-building) є постконфліктною діяльністю з метою відновлення мирного життя, включаючи відбудову соціально-економічної інфраструктури зруйнованого регіону. Генеральний секретар ООН Бутрос Галі визначив відновлення миру як дії з виявлення та підтримки структур, які будуть сприяти зміцненню мира з метою запобігання рецидиву конфлікту [1]. До таких дій належать контроль над озброєнням та заходи зі встановлення довіри, що ліквідують протиріччя між сторонами, що конфліктують.

Урегулювання конфліктів, особливо тих, де виникає небезпека для життя населення, вимагає дій, які можуть бути охарактеризовані як втручання. Миротворчі місії ООН часто застосовувалися у випадках війни або субнаціональних конфліктів. Подібні операції мають багатоцільовий характер та спрямовані на забезпечення безпеки населення, але при цьому часто викликають критику на адресу ООН з приводу її втручання у внутрішні справи держави. Протиріччя між державами та політичними силами навколо миротворчих місій другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. (наприклад, миротворча місія в колишній СФРЮ за участю НАТО у 90-х рр. ХХ ст.) викликали дискусії щодо статусу та повноважень міжнародних організацій у здійсненні миротворчих функцій, механізмів досягнення консенсусу у світовому співтоваристві відносно завдань та форм миротворчих місій. Практичне трактування миротворчості неоднозначне: з одного боку, миротворча місія є важливим дипломатичним та воєнно-політичним процесом, що виступає як легітимне кризове реагування на міжнародні проблеми, з іншого боку, миротворчі місії є втручанням в регіональні внутрішньополітичні проблеми, ефективність якого обумовлена співвідношенням інтересів провідних держав світу, а значить, перед міжнародним співтовариством

постає важлива проблема – наскільки доречно перетворювати примусові заходи на складову частину процесу подолання конфлікту.

У зв'язку з останнім твердженням актуальності набуває аналіз доктрини гуманітарної інтервенції, питання правомірності якої є предметом дискусій багатьох дослідників та політиків. Сутність проблеми полягає в дилемі, коли і за яких обставин дозволено застосовувати воєнну силу з метою втручання через причини гуманітарного характеру (наприклад, масові репресії, масштабні порушення прав людини) у внутрішні справи та юрисдикцію держави, свідомо порушуючи її територіальний суверенітет та політичну незалежність з метою захисту цивільного населення країни. Таким чином, концепція гуманітарної інтервенції має пряме відношення до проблем міжнародного миру та безпеки.

Гуманітарну інтервенцію необхідно відрізнити від агресії, якою, відповідно до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 1974 р., є застосування державою збройних сил проти суверенітету, територіальної недоторканності, політичної незалежності іншої держави. Законність використання воєнної сили з метою захисту фундаментальних прав людини визначається Статутом ООН. Стаття 39 Статуту ООН наділяє Раду Безпеки правом використовувати свої політичні повноваження для визначення «існування будь-якої загрози миру, будь-якого порушення миру або акту агресії» та надання рекомендації щодо дій з відновлення міжнародного миру та безпеки [16, с. 28].

Більшість політологів і фахівців з міжнародного права розуміє гуманітарну інтервенцію як «застосування сили або загрозу силою, здійснювані державою або групою держав за межами своїх кордонів без згоди країни, на території якої застосовується сила, і спрямовані на запобігання або припинення масштабних і грубих порушень основних прав людей, які не є громадянами цих держав» [9, с. 103]. Таким чином, використання сили може мати вирішальне значення для ефективного запобігання конфліктам або виконання мирних договорів.

Значне число миротворчих місій ООН здійснюється із залученням миротворчих сил ООН (UN peacekeeping forces), які є спеціалізованими структурами ООН, що формуються з військових контингентів держав-членів ООН з метою запобігання або ліквідації загрози миру та безпеки, мають право на застосування примусових дій у випадку вичерпання потенціалу заходів політичного та економічного характеру для припинення конфлікту.

В ООН сформовані базові принципи легітимізації діяльності миротворчих сил ООН: розгортання миротворчих операцій здійснюється за згодою учасників конфлікту; неупередженість миротворчих сил ООН; незастосування сили за винятком само-

оборони та захисту мандата. З кінця 80-х рр. XX ст. відбувається активізація миротворчої діяльності ООН та оновлення функцій персоналу, зокрема миротворці можуть застосовувати силу з метою захисту цивільного населення в зоні конфлікту, роззброєння учасників незаконних збройних формувань, розмінувань, здійснення часткового прикордонного контролю [16]. Наслідком розширення завдань миротворчих сил ООН стає збільшення їх чисельності та оновлення якісного складу – зростання частки цивільного персоналу у миротворчих контингентах. Якщо у листопаді 2012 р. в 15 операціях ООН з підтримання миру було задіяне 44 тис. військовослужбовців та цивільних поліцейських, то в серпні 2015 р. чисельність миротворців виросла до 66,9 тис. [4]

В умовах сучасного багатополярного світу виявляється неможливим досягнення міждержавної згоди щодо глобальних проблем, що зменшує можливість світового співтовариства ефективно впливати на процес вирішення міжнародних конфліктів. Головним протиріччям є діаметрально протилежні підходи провідних держав світу, які є постійними членами Ради Безпеки ООН (Китай, Франція, Росія, Великобританія та США), до необхідності миротворчих місій. Кожен з п'яти постійних членів неодноразово використовував своє право вето стосовно рішення, що не відповідало його інтересам, таким чином блокуючи прийняття рішення Ради Безпеки ООН в цілому. За останні 4 роки постійні члени Ради Безпеки ООН, застосовуючи право вето, не змогли досягти компромісних рішень щодо найактуальніших питань міжнародної безпеки, тому що ці рішення зачіпали геополітичні інтереси цих країн в певних регіонах світу. Так, подвійне вето Китаю та Росії у липні 2012 р. заблокувало резолюцію, запропоновану Лігою арабських держав щодо тиску на уряд Башара Асада, з метою припинення масових вбивств в цій країні, що унеможливило формування групи військових спостерігачів та цивільної місії для врегулювання конфлікту у Сирії.

Ветування Росією Резолюції щодо невизнання референдуму в Криму 16 березня 2014 р. та засудження анексії Криму заблокувало можливість вирішення українського питання в системі ООН. У лютому 2015 р. Україна звернулася до Ради Безпеки ООН та Євросоюзу щодо розгортання миротворчої місії на території України з метою розв'язання конфлікту на Донбасі. Введення контингенту миротворців на лінію зіткнень та донбаську ділянку російсько-українського кордону унеможливило б поставки воєнної та живої сили з території Росії для сепаратистів Донбасу, саме тому представники російської офіційної влади виступили категорично проти, обіцяючи застосувати право вето постійного члена Ради Безпеки ООН з приводу введення миротворців на територію України.

Таким чином, практика застосування права вето перетворила Раду Безпеки на форум, де виголошуються пропагандистські заяви провідними геополітичними гравцями світу, але не набувають правомочності рішення, які здатні подолати серйозні міжнародні та локальні конфлікти, що дестабілізує світову політику і є демонстрацією втрати ООН контролю над ситуацією у світі. На думку Генерального Секретаря ООН Пан Гі Муна, «єдність в Раді Безпеки ООН має ключове значення», тоді як відсутність єдності призводить до великих людських страждань та втрати довіри до інститутів ООН [2]. На сьогодні актуальними є дискусії щодо реформування ООН, зокрема пропозиції щодо розширення Ради Безпеки ООН як у складі постійних, так і непостійних членів. В ході зустрічей на 70-й Генеральній Асамблеї ООН у вересні 2015 р. канцлер ФРН Ангела Меркель заявила про необхідність змін в структурі Ради Безпеки ООН, які б «відображали реальний розподіл сил у світі» [8].

Право вето в Раді Безпеки ООН актуалізує ще одну проблему – принцип нейтралітету організаторів та учасників силових операцій ООН, який є одним із ключових принципів миротворчості відповідно до Статуту ООН. Значна кількість миротворчих місій ООН мала неприхований політичний контекст. Так, незважаючи на руйнівні наслідки громадянської війни в Руанді 1994 р., США обрали позицію невтручання відповідно до власних національних інтересів, а французькі підрозділи, навпаки, виступили на боці режиму хуту, із яким вони були пов'язані військово-політичними угодами [15]. Досвід здійснення таких операцій продемонстрував, що переважання в миротворчих контингентах військовослужбовців однієї держави спричиняє зловживання силою та спроби окремої держави реалізувати свої зовнішньополітичні інтереси, при цьому формально залишаючись в межах відповідної резолюції Ради Безпеки ООН.

Визначальним питанням щодо ефективності миротворчих місій є можливості ООН використовувати свою організацію з метою раннього попередження конфлікту та виконання державами-учасницями своїх зобов'язань щодо миротворчих операцій. Ключовими питаннями є застосування сили, командування та контроль, підготовка та екіпування миротворчих сил ООН. У згаданій миротворчій операції в Руанді миротворчі сили ООН не попередили геноцид, причиною чого стали недостатність ресурсів та відсутність політичної волі у провідних держав. В доповіді Кофі Аннана, присвяченій подіям в Руанді, зазначалося, що місія ООН в цій країні не була спланована, концептуально продумана та проінструкована [6]. Це означає, що часткова відповідальність за провал місії та геноцид в Руанді покладається на представників апарату ООН. В миротворчій місії в Руанді ООН

не мала в своєму розпорядженні достатньої кількості добре підготованих військових, матеріально-технічних засобів, необхідних для ефективного функціонування місії, яка отримала поразку через небажання країн-учасниць ООН взяти участь у її забезпеченні.

Незважаючи на негативну практику, ООН до теперішнього часу не вирішила проблеми формування миротворчих сил швидкого розгортання. Генеральний Секретар ООН Пан Гі Мун у своїй доповіді на 70-й Генеральній Асамблеї ООН запропонував сформувати в межах юрисдикції ООН частини постійної готовності, які будуть здатні оперативно реагувати на загрози міжнародному миру та безпеці. Для вирішення цієї задачі передбачається розробка плану розгортання в різних частинах світу «повністю функціональних» сил швидкого реагування для захисту цивільних осіб протягом 2–3 місяців після рішення Ради Безпеки ООН щодо направлення миротворців [8].

Підсумовуючи вищесказане, визначимо миротворчість як складний механізм, що є важливим інструментом підтримання міжнародного миру та безпеки під егідою ООН, порушує такі складні проблеми сучасних міжнародних відносин, як самовизначення народів, державний суверенітет, міждержавна агресія, гуманітарна допомога, що свідчить про багатоаспектність миротворчої діяльності ООН, особливо у випадку застосування військової сили. Протягом другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. в ООН розроблена система засобів та методів врегулювання локальних та міжнародних конфліктів, яка включає мирні та військово-примусові засоби. Сучасна миротворчість в межах ООН (від превентивної дипломатії до операцій з примушення до миру) залишається єдиним легітимним засобом запобігання, контролю та врегулювання збройних конфліктів, ефективність яких визначається як дотриманням базових принципів ООН з виконання миротворчих місій, так і розстановкою сил провідних країн на міжнародній арені. Порушення принципу нейтралітету миротворчих місій, розбіжності серед світових лідерів в Раді Безпеки ООН обмежують інструменти впливу на локальні та міжнародні збройні конфлікти та дискредитують миротворчість ООН в цілому. Сучасний етап міжнародних відносин актуалізує пропозиції щодо реформ в системі ООН, складовою яких має стати зміна архітектури ООН.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Boutros-Ghali B. An Agenda for Peace. Preventive diplomacy, peacemaking and peacekeeping. Report of the Secretary-General Pursuant to the Statement Adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January 1992 (A/47/277 - S/24111 17) / B. Boutros-Ghali [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://>

www.cfr.org/peacekeeping/report-un-secretary-general-agenda-peace/p23439.

2. B. Ki-Moon. Report of the Secretary-General on the work of the Organization, Secretary-General on September 17, 2014 by United Nations (A/69/1) / B. Ki-Moon. – New York, 2014. – 79 p.

3. Falk R. Hard Choices and Tragic Dilemmas / R. Falk // *Nation*. – 1993. – Vol. 257. – № 21. – P. 755–763.

4. Peacekeeping Fact Sheet archive [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/factsheet_archive.shtml.

5. Report of the Panel on United Nations Peace Operations: A/55/305-S/2000/809 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://daccess-ods.un.org/TMP/8270139.69421387.html>.

6. Tanner F. Conflict prevention and conflict resolution: limits of multilateralism / F. Tanner // *International Review of the Red Cross*. – №. 839. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/article/other/57jqj2.htm>

7. Гаврилова Н.В. Превентивна дипломатія в сучасній теорії міжнародних відносин / Н.В. Гаврилова, Г.Р. Кухалейшвілі // *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Історія. Політологія. – 2011. – Вип. 2. – С. 84–89.

8. Гончаров К.О. Реформирование ООН: от «глубокой обеспокоенности» до эффективных действий / К.О. Гончаров [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unian.net/world/1143196-reformirovanie-oon-ot-glubokoy-obespokoennosti-do-effektivnyih-deystviy.html>.

9. Горб Н.О. «Гуманітарні інтервенції»: до проблеми визначення поняття / Н.О. Горб // *Держава та регіони*. Сер. Право. – 2010. – Вип. 3. – С. 103–107.

10. Комаров Л.В. Еволюція миротворчих механізмів ООН на межі ХХ – ХХІ ст. / Л.В. Комаров // *Історіографія, джерелознавство : збірник наукових праць*. – 2009. – 200 с.

11. Кухалейшвілі Г.М. Роль ООН в розробці превентивної дипломатії / Г.М. Кухалейшвілі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dicorpus-info.at.ua/news/rol_oon_v_rozrobci_preventivnoji_diplomatiji/2011-02-15-101

12. Мельник С.І. Превентивна дипломатія: міф чи реальність? / С.І. Мельник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/preventivna-diplomatija-mif-chi-realnist>.

13. Мещерякова О.В. Операції ООН з підтримання миру: усунення двозначностей / О.В. Мещерякова // *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. – 2008. – Вип. 42. – С. 70–76.

14. Насколько эффективна превентивная дипломатия ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.svoboda.org/content/transcript/2128365.html>.

15. Стасюк С.В. Регулювання сучасних збройних конфліктів міжнародними гуманітарними засобами / С.В. Стасюк // *Віче*. – 2010. – № 24. – С. 20–22.

16. Статут Організації Об'єднаних Націй. Департамент громадської інформації ООН. – К., 2008. – 67 с.

17. Українська криза і нові підходи до політики безпеки (глобальний, регіональний та національний виміри). – К., 2015. – 49 с.